

Отримано: 23 квітня 2020 р.

Прорецензовано: 12 травня 2020 р.

Прийнято до друку: 19 травня 2020 р.

e-mail: ivonabonba@ukr.net

DOI: 10.25264/2311-5149-2020-17(45)-100-105

Шупрудько Н. В., Бомба І. І. Чинники впливу на управління безпековою діяльністю страхових компаній в Україні. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, червень 2020. № 17(45). С. 100–105.

УДК: 336.72

JEL-класифікація: G220, J280, E640, E310

ORCID-ідентифікатор: /https://orcid.org/0000-0002-5629-0671

ORCID-ідентифікатор: /https://orcid.org/0000-0002-7912-705X

Шупрудько Наталія Володимирівна,

кандидат економічних наук,

старший викладач кафедри менеджменту і туризму

Чернівецького торговельно-економічного інституту

Київського національного торговельно-економічного університету

Бомба Івона Ізабеля,

аспірант

Львівського університету бізнесу та права

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕКОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто сукупність чинників, що впливають на безпекову діяльність вітчизняних страхових компаній. Огрунтовано чинники прямої дії, що безпосередньо впливають на діяльність страхових компаній. Доведено, що чинники опосередковані – чинники, які можуть і не здійснювати прямого негайного впливу на страхові компанії, але згодом впливають на рівень безпеки страхових компаній та їх фінансові показники. Залежно від функційної ролі опосередковані чинники впливу на безпекову діяльність страхових компаній поділено на економічні, політико-правові, демографічні та інституційні.

Ключові слова: *страхові компанії, безпека, безпекова діяльність, чинники впливу, загрози.*

Шупрудько Наталія Владимировна,

кандидат экономических наук,

старший преподаватель кафедры менеджмента и туризма

Черновицкого торгового-экономического института

Киевского национального торгового-экономического университета

Бомба Ивона Изабеля,

аспирант

Львовского университета бизнеса и права

ФАКТОРЫ ВЛИЯНИЯ НА УПРАВЛЕНИЕ БЕЗОПАСНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ В УКРАИНЕ

В статье рассмотрена совокупность факторов, прямо или косвенно влияют на политику безопасности деятельность отечественных страховых компаний. Огрунтовано факторы прямого действия, которые непосредственно влияют на деятельность страховых компаний – посредники, потребители, конкуренты. Доказано, что факторы косвенные – факторы, которые могут и не осуществляют прямого немедленного воздействия на страховые компании, но впоследствии влияют на уровень безопасности страховых компаний и их финансовые показатели. В зависимости от функциональной роли автор косвенные факторы влияния на политику безопасности деятельности страховых компаний разделяет на экономические, политико-правовые, демографические и институциональные.

Ключевые слова: *страховые компании, безопасность, безопасная деятельность, факторы влияния, угрозы.*

Nataliya Shuprudko,

PhD in Economics

Lecturer at the Department of Management and Tourism

Chernivtsi Institute of Trade and Economics of

Kyiv National University of Trade and Economics

Ivona Izabela Bomba,

Post-graduate student of the Private higher

education institution "Lviv University of Business and law"

FACTORS OF SAFE ACTIVITIES INFLUENCE ON INSURANCE COMPANIES MANAGEMENT IN UKRAINE

In Ukraine, insurance companies are constantly exposed to destructive factors. The purpose of the article is to identify and structure factors influencing the safety of insurance companies in Ukraine, which will allow to make effective management decisions.

In the article, the factors influencing the security activities of insurance companies are divided into two groups: direct (directly affecting the activities of insurance companies: insurance intermediaries, consumers and competitors); indirect (factors that may or may not have a direct immediate impact on insurance companies, but subsequently affect the security activities and financial performance of insurance companies). Depending on the functional role of indirect factors, the following are singled out for the security activities of insurance companies: economic, political, legal, demographic, institutional.

Economic factors are grouped into domestic (average annual inflation rates, unemployment rate, investment dynamics and GDP, tax rate, tax burden, budget deficit, share of private property in the country) and external (foreign trade, balance of payments) situation on world markets, intensification of international capital movements, strengthening of capital concentration, transnationalization of activity, level of world economic activity, development of global information system). The influence of these factors is different.

The safe operation of insurance companies largely depends on political and legal factors. The demographic factor is one of the determinants for the safe development of insurance companies, first of all, life insurance companies, so the problems of optimal demographic development in the country should be considered as the primary interests of the state.

A separate group of factors are institutional factors – a set of international, governmental and non-governmental institutions that regulate the activities of insurance companies, necessary for their development and safe operation.

Factors with a direct nature of action affect the safety of insurance companies directly and, in turn, are directly affected by the insurance companies themselves. These are employees, competitors, consumers, insurance intermediaries.

Thus, the analysis of a set of factors that affect the safety of insurance companies indicates their incentive or deterrent nature.

Keywords: insurance companies, security, security activity, factors of influence, threats.

Постановка проблеми. В Україні страхові компанії (як й інші суб'єкти підприємництва) зазнають постійного впливу деструктивних чинників: глобалізаційних світових і внутрішніх фінансово-економічних процесів, що проявляється у різкій зміні світових індексів акцій та цін на сировину на міжнародних ринках та інвестицій у безпечні активи. Недооцінювання самими страховими компаніями та державою масштабів таких деструктивних дій або зволікання чи небажання із запобігання їм можуть та вже спричиняють негативний вплив на їх безпекову діяльність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вітчизняними науковцями активно досліджується тема фінансово-економічної безпеки страхових компаній та страхового ринку (О. Жабинець [1], Г. Парітовський [2], Т. Яворська [3]). У руслі розгляду цієї проблеми виділяються загрози різного характеру діяльності страхових компаній. Чинники впливу на безпекову діяльність страхових компаній вивчені недостатньо.

Мета і завдання дослідження: визначити та структурувати чинники впливу на безпекову діяльність страхових компаній в Україні, що дозволить ухвалювати ефективні управлінські рішення.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, чинники впливу на безпекову діяльність страхових компаній в Україні доцільно поділити на дві групи:

– прямі (безпосередньо впливають на діяльність страхових компаній: страхові посередники, споживачі й конкуренти);

– опосередковані (чинники, які можуть і не здійснювати прямого негайного впливу на страхові компанії, але згодом позначаються на безпековій діяльності та фінансових показниках страхових компаній). Йдеться про стан економіки, науково-технічний прогрес, соціально-культурні й політичні зміни в суспільстві, природно-географічні й демографічні показники.

Залежно від функційної ролі опосередкованих чинників виокремимо для безпекової діяльності страхових компаній такі: економічні, політико-правові, демографічні, інституційні.

На нашу думку, економічні чинники характеризують умови організації, функціонування й ефективності розвитку страхових компаній. Їх доцільно розділити на внутрішні (середньорічні темпи інфляції, рівень безробіття, динаміка капіталовкладень та обсяги ВВП, рівень оподаткування, податкового навантаження, дефіцит бюджету, питома вага приватної власності в країні) та зовнішні (стан зовнішньоторговельних і платіжних балансів, валютні курси, кон'юнктура на світових ринках, активізація міжнародного руху капіталів, посилення концентрації капіталів, транснаціоналізація діяльності, рівень світової економічної активності, розвиток глобальної інформаційної системи). Вплив зазначених чинників має різний характер.

Так, з огляду на тривалі накопичення у страхових компаніях життя високі середньорічні темпи інфляції становлять реальну загрозу для таких вкладень. Така загроза проявляється у знеціненні реальної вартості грошей, капіталу, очікуваних доходів та прибутків, зумовлених зміною рівня цін у масштабах

всієї економіки країни. Така ситуація й негативно позначається на заощадженнях громадян, які здійснюють накопичувальне страхування життя, а також на вартості цінних паперів з фіксованим доходом (у випадку здійснення інвестицій як страховими компаніями життя, так і ризиковими страховими компаніями). Одним із проявів впливу інфляційного ризику на інвестиційну діяльність страхових компаній є його взаємозв'язок із процентним ризиком, тому що зазвичай процентні ставки зростають разом з інфляцією, що знижує вартість вкладених інвестицій. Повністю позбутися інфляції неможливо, оскільки не можна ліквідувати чинники, які її спричиняють.

Для аналізу впливу економічних чинників на функціонування страхових компаній та їх безпекову діяльність доцільно звернути увагу на результати авторитетних зовнішніх досліджень, оскільки вони мають слугувати первинним джерелом інформації та враховуватись при прийнятті управлінських рішень, моделюванні економічних перспектив та розробці комплексного механізму протидії загрозам. Варто наголосити, що міжнародні організації визначають низькі позиції України в окремих рейтингах, що, безумовно, засвідчує наявність проблем щодо забезпечення оптимального безпекового стану вітчизняної економіки у цілому і, зокрема, щодо страхових компаній.

Безпекова діяльність страхових компаній значною мірою залежить від політико-правових чинників. Політичні зміни є необхідною умовою існування країни, її розвитку. Але зміни можуть мати різний характер, окремі ведуть до порушення сталості розвитку. Негативні політичні зміни (військові дії, загострення внутрішньополітичної ситуації, зміни в політичному курсі, зміни геополітичної ситуації), що відбуваються в країні, впливають як на безпековий стан страхових компаній, так і на формування ними обсягів фінансових ресурсів для здійснення страхового відшкодування. Така ситуація зумовлює зменшення обсягів страхових премій як зі сторони фізичних осіб, так і юридичних (табл. 1). Зміни кінця 2013 р. – військові дії, найперше – вплинули на безпечне функціонування страхових компаній.

Створена належна правова база функціонування страхових компаній гарантує захист законної діяльності. Правові передумови ґрунтуються на законодавстві та нормативних актах, розроблених у країні. Останні мають визначити для всіх учасників однакові «правила гри», не допускати втручання органів державного управління в діяльність, за винятком законодавчо обумовлених випадків. Йдеться про те, що страхові компанії можуть діяти самостійно, вільно в межах закону.

Таблиця 1

Обсяги валових страхових премій, млн грн, 2011–2019 рр.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Валові страхові премії, млн грн, з них:	22693,5	21508,2	28661,9	26767,3	29736,0	35170,3	43431,8	49367,5	53001,2
отримані від страховальників-фізичних осіб	7478,7	8900,3	10267,5	9519,9	10239,5	13220,0	15555,6	18431,0	21632,0
отримані від страховальників-юридичних осіб	11102,8	12607,9	18394,4	17247,4	19496,5	12879,6	12937,7	17348,1	19034,8

Джерело: інформація про стан та розвиток страхового ринку України за 2011–2019 рр.

Згідно із законами та постановами, нормами та правилами, програмами відбувається стимулювання або обмеження підприємницької діяльності в країні. Їхній стимулюючий вплив здійснюється через наявність політичної стабільності в суспільстві, що гарантує незмінність правил гри в економічному просторі країни.

Недотримання вимог нормативно-правових актів, часті зміни законодавства негативно впливають на функціонування страхових компаній та їх безпекову діяльність. Це призводить чи може призводити до погіршення репутації, послаблення позицій на фінансовому ринку, обмеження можливостей розвитку страхових компаній.

З 2001 р. почала розвиватися правова регламентація функціонування страхових компаній. Було ухвалено Закон України «Про страхування» у новій редакції [4]. Іншими спеціальними законами, які нині регулюють діяльність страхових компаній в Україні, є закони «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів»[5], «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо черговості задоволення вимог страховальників у разі ліквідації страховика»[6], «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою»[7]. Проведений аналіз чинної законодавчої бази розвитку страхових компаній в Україні вказує на таке:

1) потребують змін вимоги щодо створення страхових компаній, діяльності страхових посередників, змісту договору страхування, умов забезпечення платоспроможності страховика, застосування принципів пруденційного нагляду. Нині відбувається обговорення нового законопроекту «Про страхування»; документ було прийнято у першому читанні. Його зміст є складним, заплутаним та далі не визначає основних проблем розвитку страховиків в Україні.

2) відсутність єдиної термінології до понять щодо діяльності страхових компаній. Найперше, необхідно на законодавчому рівні пояснити сутність поняття «страхова діяльність», бо законодавчо визначено термін «страхування», який не розкриває змісту страхової діяльності, а є суто правовим. У вітчизняному законодавстві плата страхувальника за отримання страхового захисту визначається як «страховий платіж», «страховий внесок», «страхова премія». Варто послуговуватися загальноприйнятим терміном «страхова премія».

3) громіздкий перелік обов'язкових видів страхування, відсутність механізму їх реалізації та належної відповідальності за це. В Україні обов'язкові види страхування характеризуються низьким рівнем страхових виплат. Здебільшого ці види страхування використовуються для задоволення інтересів певних осіб, найчастіше пропонуються кептивними страховими компаніями. Вважаємо, що на рівні держави має бути сформовано чіткі правові засади обов'язкового страхування, їх перелік, вимоги до порядку їх укладання і виконання.

За умови обов'язкового запровадження нових видів обов'язкового страхування (зокрема медичного страхування) необхідна відповідна правова регламентація (закон «Про обов'язкове медичне страхування»), яка б визначала суб'єктів медичного страхування та засади їх діяльності, механізм впровадження, а також основи контролю та експертизи діяльності медичних закладів. Усе це вимагає радикальних реформ у медицині. Запропоновані нині законопроекти щодо запровадження обов'язкового медичного страхування не вирішуватимуть питання ефективного розвитку як медичних послуг, так і медичного страхування в Україні.

Незважаючи на сформовану законодавчу та нормативну базу, що регулює обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, існує низка питань, які потребують удосконалення: чітке визначення статусу та функцій Моторного транспортного страхового бюро як єдиного об'єднання страхових компаній, що здійснюють такий вид страхування; розширення переліку умов, яким мають відповідати страхові компанії, що пропонують це страхування, у тому числі страхові поліси «Зелена картка»; посилення форм та обсягів відповідальності власників транспортних засобів за відсутність договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності.

4) слабкі безпекові вимоги до діяльності страхових компаній. У більшій мірі стосуються фінансових показників (нормативного запасу платоспроможності, обсягів та нормативів страхових резервів, розміру гарантійного фонду страхової компанії). Водночас, питання інформаційної безпеки страхових компаній відсутні (окрім окремої статті «Таємниця страхування» Закону України «Про страхування»).

На нашу думку, у відповідних правових актах потребує розробки механізм гарантування прав страхувальників на отримання страхового відшкодування у випадку невиконання страховою компанією своїх зобов'язань; реорганізації, ліквідації та банкрутства страхових компаній. Лише наявність чітко окреслених підходів дасть змогу доповнити вже існуючі законодавчі акти новими правовими нормами, з одного боку, а з іншого – створити безпечні, однакові, зрозумілі умови функціонування страхових компаній на ринку фінансових послуг.

Демографічний чинник є одним із визначальних для безпечного розвитку страхових компаній, найперше, страхових компаній життя, тому проблеми оптимального демографічного розвитку в країні необхідно розглядати як першочергові інтереси держави. Демографічний чинник визначається чисельністю, місцем країни в світі за рівнем життя населення, статеві-віковим складом населення, його зайнятістю, рівнем освіти, рівнем смертності та народжуваності, міграцією населення, наявністю робочих місць, розподілом за видами діяльності та професіями, наявністю організаційно-управлінських, професійних здібностей, відповідних знань та рівня освіти.

Усі ці показники враховуються у діяльності страхових компаній, найперше страховими компаніями життя та ризиковими страховими компаніями при укладанні договорів з особистого страхування. Скорочення кількості зайнятих осіб призводить до зменшення кількості укладених договорів страхування; високі показники смертності серед населення вимагають збільшення обсягів страхових резервів страховими компаніями. Низький рівень життя населення визначає слабкий попит на страхові послуги. Процеси старіння населення спонукають страхові компанії активніше пропонувати договори з недержавного пенсійного забезпечення для мінімізації навантаження на державний бюджет країни.

Окрему групу чинників становлять інституційні чинники – це сукупність міжнародних, державних та недержавних інституцій, які здійснюють регулювання діяльності страхових компаній, необхідне для їх розвитку та безпечного функціонування. Міжнародні організації, органи державної влади різного рівня є регулюючими інститутами, які спрямовують та реалізують свою діяльність відповідно до наданих повноважень.

До них належить Міжнародна асоціація органів нагляду за страховою діяльністю, створена 1994 р. Її учасниками є органи страхового нагляду європейських країн, США та інших країн. Участь країни у цій організації зобов'язує використовувати у практичній діяльності визначені принципи і стандарти. А також Міжнародна асоціація страхового законодавства, метою якої є розширення міжнародного співробітництва у сфері страхового права; Європейська організація страхування та пенсійного забезпечення, що встановлює основні принципи формування страхового ринку в країнах Європейського співтовариства.

На національному рівні регулюючими інститутами є Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України та інші органи відповідної компетенції. Серед них: Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Державна податкова служба України, Антимонопольний комітет України, Державна служба фінансового моніторингу України тощо.

Спеціально уповноваженим органом виконавчої влади є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг), яка розробляє і затверджує обов'язкові до виконання нормативно-правові акти, а саме: розпорядження, положення, методики, правила, котрі не суперечать законам та деталізують ті чи ті законодавчі норми. Згаданим уповноваженим органом регулювання було розроблено й ухвалено низку регулятивних актів, які є обов'язковими до виконання страховими компаніями. В Україні обрано перехід від секторальної моделі регулювання до інтегрованої моделі. З 1 липня 2020 р. функцію регулювання діяльності страхових компаній буде здійснювати Національний банк України.

На відміну від регулюючих інститутів, інститути розвитку страхових компаній позитивно впливають на їх діяльність, оскільки сприяють консолідації бізнес-суспільства з метою удосконалення чинного законодавчого та нормативного забезпечення безпечної страхової діяльності. Ліга страхових організацій України, Федерація убезпечення, Моторне (транспортне) страхове бюро, Авіаційне страхове бюро, громадські організації споживачів страхових послуг формують сукупність інститутів розвитку.

Чинники з прямим характером дії впливають на безпекову діяльність страхових компаній безпосередньо і, своєю чергою, зазнають безпосереднього впливу самих страхових компаній. Це працівники, конкуренти, споживачі, страхові посередники.

Працівники завжди були і є одним з важливих чинників впливу на безпеку будь-якого бізнесу. Навмисні дії працівників чи ненавмисні, це не завжди потрібно, оскільки наслідки для бізнесу у будь-якому з цих варіантів можуть бути катастрофічними.

До головних загроз безпековій діяльності страхових компаній з боку працівників належать: недостатня кваліфікація чи невідповідність кваліфікації вимогам до працівників; слабка організація системи управління персоналом; неефективна система мотивації; переманювання працівників конкурентами.

Конкуренти – ще одна безпосередня сила впливу на безпекову діяльність страхових компаній. Основою небезпеки є нечесне, неправомірне провадження підприємницької діяльності, створення перешкод страховим компаніям у процесі конкуренції й досягнення неправомірних переваг. Найбільш поширений вплив конкурентів на безпекову діяльність проявляється через встановлення обмеження доступу на ринок інших страхових компаній.

За таких умов для споживача створюється безальтернативна ситуація відсутності вибору інших страхових компаній, окрім тих, які пропонує певний суб'єкт бізнесу. Так, в Україні поширеною є практика, коли банківська установа не дозволяє клієнтам банків обирати на власний розсуд страхову компанію для укладання договору страхування отриманого кредиту, а з іншого боку – обмежує доступ на ринок інших страхових компаній, що ставить останніх у невигідне становище у конкуренції, суттєво обмежує конкурентоспроможність інших страховиків.

Висновки. Отже, здійснений аналіз сукупності чинників, які впливають на безпекову діяльність страхових компаній, вказує на стимулювальний або стримувальний їх характер. Такі чинники мають вплив й через існування зв'язків між суб'єктами фінансового ринку та економіки в цілому. Усе це обумовлює застосування відповідного механізму управління безпековою діяльністю страхових компаній.

Література:

1. Жабинець О. Й. Формування інвестиційних ресурсів страхових компаній та питання безпеки їх інвестиційної діяльності. *Науковий вісник НЛТУУ*. 2012. № 22. С. 178–183.

Zhabynets O. Y. (2012) Formuvannia investytsiinykh resursiv strakhovykh kompanii ta pytannia bezpeky yikh investytsiinoi diialnosti [Formation of investment resources of insurance companies and questions of safety of their investment activity]. *Naukovyi visnyk NLTUU* [Scientific bulletin NLTUU], 22.12, 178-183. [in Ukrainian]

2. Піратовський Г. Л. Страхувальний бізнес: управління розвитком : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006.

Piratoskyi, H.L. (2006). *Strakhovyi biznes: upravlinnia rozvytkom*: monohrafiia [Insurance Business: Development Management]. Kyiv: Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t. [in Ukrainian]

3. Яворська Т. В. Державне регулювання страхового підприємництва в Україні : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012.

Iavorska, T. V. *Derzhavne rehuliuвання strakhovoho pidpriemnytstva v Ukraini*: monohrafiia [The state regulation of the insurance business in Ukraine]. Lviv: LNU imeni Ivana Franka. [in Ukrainian]

4. Закон України про страхування 1996 р. (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення: 28.03.2020).

Zakon Ukrainy pro strakhuvannia 1996 r. (Verkhovna Rada Ukrainy). [Law of Ukraine on Insurance, 1996 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsiynyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. [The official website of the Verkhovna Rada Of Ukraine]. < <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show> > [in Ukrainian] (2020., березень, 28)

5. Закон України про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів 2004 р. (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1961-15> (дата звернення: 28.03.2020).

Zakon Ukrainy pro oboviazkove strakhuvannia tsyvilno-pravovoi vidpovidalnosti vlasnykiv nazemnykh transportnykh zasobiv 2004 r. (Verkhovna Rada Ukrainy). [Law of Ukraine on compulsory insurance of civil liability of owners of land vehicles, 2004 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsiynyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. [The official website of the Verkhovna Rada Of Ukraine]. < <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1961-15> > [in Ukrainian] (2020., березень, 28)

6. Закон України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо черговості задоволення вимог страхувальників у разі ліквідації страховика 2008 р. (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/675-17> (дата звернення: 28.03.2020).

Zakon Ukrainy pro pro vnesennia zmin do deiaknykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo chervovosti zadovolennia vymoh strakhuvalnykiv u razi likvidatsii strakhovyka 2008 r. (Verkhovna Rada Ukrainy). [Law of Ukraine on Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning the Priority of Satisfaction of Insurers' Claims in Case of Liquidation of an Insurer, 2008 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsiynyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. [The official website of the Verkhovna Rada Of Ukraine]. < <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/675-17> > [in Ukrainian] (2020., березень, 28)

7. Закон України про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою 2012 р. (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4391-17> (дата звернення: 28.03.2020).

Zakon Ukrainy pro osoblyvosti strakhuvannia silskohospodarskoi produktsii z derzhavnoiu pidtrymkoiu 2012 r. (Verkhovna Rada Ukrainy). [Law of Ukraine on peculiarities of insurance of agricultural products with state support, 2012 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsiynyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. [The official website of the Verkhovna Rada Of Ukraine]. < <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4391-17> > [in Ukrainian] (2020., березень, 28)

8. Офіційні дані діяльності страхових компаній у 2011-2019 рр. (Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг). URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-strakhovoho-rynku-Ukrainy.html> (дата звернення: 10.04.2020).

Ofitsiini dani diialnosti strakhovykh kompanii u 2011-2019 rr. (Natsionalna komisiia, shcho zdiisniue derzhavne rehuliuвання u sferi rynkiv finansovykh posluh) [Official data of the activity of insurance companies in 2012-2018 (National Commission for the State Regulation of Financial Services Markets)] < <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-strakhovoho-rynku-Ukrainy.html> > [in Ukrainian] (10 april 2020)